

О. О. Соболевська,
викладач кафедри економіки та бізнесу,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5044-4406>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.24.132

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МИСЛИВСЬКОГО ТУРИЗМУ, ЯК ЗАСОБУ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОСИСТЕМИ КРАЇНИ

O. Sobolevska,
Lecturer of the Department of Economy and Business, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF HUNTING TOURISM AS A MEANS OF PRESERVING THE BIOSYSTEM OF THE COUNTRY

Останніми роками на наукових форумах екологічної спрямованості головним чинником негативного впливу сучасної цивілізації на природу дедалі частіше вказується туристична діяльність. Взаємодіючи з природою, неорганізовані туристи викликають, зазвичай, зміна елементів довкілля негативний бік. У тому числі — ерозія ґрунту, забруднення води та повітря, знищення флори і фауни та інших.

Цілком очевидно, що задоволення туристських потреб не повинно завдавати шкоди навколишньому середовищу та природним ресурсам. Цій вимозі може задовольняти лише організований туризм. Позитивним прикладом цього може бути розвиток мисливського туризму.

Нині мисливський туризм, незважаючи на значну затратність, за популярністю займає лідируючі позиції у багатьох країнах світу. Цьому сприяють багато причин. Крім економічної складової (поповнення бюджету держави та об'єднаних територіальних громад, підвищення зайнятості населення тощо), це ще й рекреаційна функція (полювання є засобом активного відпочинку, зміцнення здоров'я людей). До того ж, полювання постає як гнучкий інструмент розвитку особистості, її адаптацію до сучасних умов життєдіяльності. Зрештою, полювання є ефективним засобом екологічного виховання, оскільки вчить відчувати природу, розуміти її та вміти насолоджуватися нею.

Стихійний і нерегульований мисливський туризм, безумовно, завдає серйозної шкоди чисельності та різноманітності мисливських ресурсів. Особливо це стосується тварин, занесених до Червоної книги, полювання на яких суворо заборонено. Список тварин, що охороняються, поповнюється щороку.

У той же час, організований мисливський туризм проводиться з дотриманням вимог чинного законодавства у цій сфері та за суворого державного контролю над вилученням ресурсів мисливських тварин, а доходи від нього можуть бути спрямовані на охорону та відтворення мисливських ресурсів, тим самим — на збереження їхньої різноманітності.

Динаміка розвитку мисливського туризму дає підстави припускати, що при вирішенні поставлених завдань у найближчі роки є можливість значно збільшити надходження користувачами мисливських угідь фінансових коштів від мисливського туризму.

Існують об'єктивні передумови для динамічного розвитку мисливського туризму та мисливського господарства ролі в системі сталого природокористування та задоволення потреб народного господарства та населення в продукції та послугах галузі. Це обумовлює необхідність в інституційних змінах управління мисливським господарством, зміцнення кадрового потенціалу, вдосконалення та підвищення ефективності та раціонального використання мисливських ресурсів на основі принципів стійкого розвитку, кон'юнктури ринку, тенденцій постіндустріального світового розвитку та зростання ролі екологічної.

In recent years, at scientific forums with an ecological orientation, tourist activity is increasingly indicated as the main factor in the negative impact of modern civilization on nature. Interacting with nature, unorganized tourists usually cause a negative change in environmental elements. Including soil erosion, water and air pollution, destruction of flora and fauna and others.

It is quite obvious that the satisfaction of tourist needs should not harm the environment and natural resources. Only organized tourism can satisfy this requirement. A positive example of this can be the development of hunting tourism.

Today, hunting tourism, despite its high cost, is popular in many countries of the world. Many reasons contribute to this. In addition to the economic component (replenishing the budget of the state and united territorial communities, increasing the employment of the population, etc.), it is also a recreational function (hunting is a means of active recreation, strengthening people's health). In addition, hunting appears as a flexible tool for personality development, its adaptation to modern living conditions. After all, hunting is an effective means of environmental education, as it teaches to feel nature, understand it and be able to enjoy it.

Spontaneous and unregulated hunting tourism certainly causes serious damage to the number and diversity of hunting resources. This especially applies to animals listed in the Red Book, the hunting of which is strictly prohibited. The list of protected animals is updated every year.

At the same time, organized hunting tourism is carried out in compliance with the requirements of current legislation in this area and under strict state control over the extraction of hunting animal resources, and the income from it can be directed to the protection and reproduction of hunting resources, thereby preserving their diversity.

The dynamics of the development of hunting tourism gives reason to assume that when solving the tasks set in the coming years, there is an opportunity to significantly increase the income of users of hunting grounds from hunting tourism.

There are objective prerequisites for the dynamic development of hunting tourism and the role of the hunting economy in the system of sustainable nature management and meeting the needs of the national economy and the population in the industry's products and services. This determines the need for institutional changes in the management of the hunting economy, strengthening of personnel potential, improvement and increase of efficiency and rational use of hunting resources based on the principles of sustainable development, market conditions, trends of post-industrial world development and the growing role of environmental.

Ключові слова: туризм, мисливське господарство, навколишнє середовище, біорізноманіття, екологічна криза.

Key words: tourism, hunting economy, environment, biodiversity, ecological crisis.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Останніми роками на наукових форумах екологічної спрямованості головним чинником негативного впливу сучасної цивілізації на природу дедалі частіше вказується туристична діяльність. Взаємодіючи з природою, неорганізовані туристи викликають, зазвичай, зміна елементів довкілля негативний бік. У тому числі — ерозія ґрунту, забруднення води та повітря, знищення флори і фауни та інших.

З розвитком туризму наслідки такого ставлення до природи стають дедалі відчутнішими. Якщо не вживати відповідних заходів, то безконтрольне використання туристських ресурсів може призвести до їхнього виснаження і навіть повного зникнення.

Цілком очевидно, що задоволення туристських потреб не повинно завдавати шкоди навколишньому середовищу та природним ресурсам. Цій вимозі може задовольняти лише організований туризм. Позитивним прикладом цього може бути розвиток мисливського туризму.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Організаційно-економічним аспектам функціонування мисливської галузі присвячені праці багатьох учених — В. Бондаренка, Г. Говди, П. Хоецького, Р. Новікова, Ю. Муравйова, А. Волоха. Проте, поза увагою дослідників залишились проблеми розвитку туризму на базі мисливських господарств, як засобу збереження біорізноманіття країни.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо розвитку туризму на базі мисливських господарств, як засобу збереження біорізноманіття країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Нині мисливський туризм, незважаючи на значну затратність, за популярністю займає лідируючі позиції у багатьох країнах світу. Цьому сприяють багато при-

чин. Крім економічної складової (поповнення бюджету держави та об'єднаних територіальних громад, підвищення зайнятості населення тощо), це ще й рекреаційна функція (полювання є засобом активного відпочинку, зміцнення здоров'я людей). До того ж, полювання постає як гнучкий інструмент розвитку особистості, її адаптацію до сучасних умов життєдіяльності. Зрештою, полювання є ефективним засобом екологічного виховання, оскільки вчить відчувати природу, розуміти її та вміти насолоджуватися нею.

Не можна не відзначити і природоохоронну роль мисливського туризму, яка висувається до числа стратегічних в умовах екологічної кризи. На думку, це дуже істотним моментом, у якому слід акцентувати увагу контексті аналізованої проблеми.

Мисливський туризм — дуже своєрідний, оскільки забезпечує як перебування туристів на природі, а й надає можливість займатися незвичайним видом діяльності — полюванням, тобто. видобутком диких звірів чи птиці, що у стані природної свободи. Причому для переважної більшості мисливців важливіша не кінцева мета полювання, а саме сам її процес — вистежування, пошук, підстерігання або переслідування обережної дичини.

Мисливський туризм є видом підприємницької діяльності, пов'язаної з використанням тваринного світу. Відстріл і вилов тварин та дичини регулюється законами, урядовими постановами та іншими нормативними актами, спрямованими на раціональне використання, збереження та відновлення запасів корисних диких тварин та птахів [1].

Стихийний і нерегульований мисливський туризм, безумовно, завдає серйозної шкоди чисельності та різноманітності мисливських ресурсів. Особливо це стосується тварин, занесених до Червоної книги, полювання на яких суворо заборонено. Список тварин, що охороняються, поповнюється щороку.

Значних збитків тваринам, віднесеним до об'єктів полювання, завдає і браконьєрство. Щороку в Україні відбувається значна кількість випадків браконьєрства.

У той же час, організований мисливський туризм проводиться з дотриманням вимог чинного законодавства у цій сфері та за суворого державного контролю над вилученням ресурсів мисливських тварин, а доходи від нього можуть бути спрямовані на охорону та відтворення мисливських ресурсів, тим самим — на збереження їхньої різноманітності.

Як бачимо, організований мисливський туризм може і має стати антикризовою екологічною програмою для цього напрямку діяльності.

Мисливський туризм є надзвичайно різноманітною категорією активного відпочинку. Для більшості його любителів він полягає в стрілецькому полюванні на всіляку дичину. Тим часом у поняття мисливський туризм входять і такі його види, як прогулянки лісом з метою спостереження за дикими звірами, фото — та відеополювання, трофейна справа, мисливське собаківництво, таксидермія (виготовлення опудал тварин) та інші. Таким чином, залежно від виду мисливський туризм може бути екстремальним, спортивно-оздоровчим або пізнавальним.

Традиційний стрілецький мисливський туризм має важливу особливість — заняття ним суворо регламентуються у зв'язку з необхідністю охорони тваринного світу планети. У більшості держав встановлені терміни полювання на тих чи інших тварин, а також існують ліцензії, що обмежують види та кількість трофеїв. У багатьох країнах Європи, де мало лісів, диких тварин спеціально розводять та підгодовують для полювання. Завдяки цьому деякі лісові масиви в розвинених країнах, незважаючи на невелику площу та високу відвідуваність, мають вищі популяції тварин, ніж у природних лісах Канади. Полювання є одним із найдорожчих видів відпочинку у зв'язку з високою вартістю зброї, екіпірування, чималими цінами на послуги провідників та ліцензії. Середньосвітова вартість обслуговування одного мисливця складає близько 200 доларів на добу, незважаючи на спартанські умови життя у польових умовах [2]. Залежно від об'єкта полювання, ліцензія на відстріл може коштувати від кількох доларів (дрібні птахи найпоширеніших видів) до десятків тисяч доларів (слони, леви, гепарди).

Найбільш дорогими вважаються Африканські савари в ПАР, Танзанії та Кенії, де є можливість пополювати рідкісних звірів. Парадоксально, але такий мисливський туризм приносить незаперечну користь для збереження видів тварин, що відстрілюються. Значна частина коштів, одержувана від продажу ліцензій та надання егерських послуг, спрямовується на охорону рідкісних звірів від винищення бракон'єрами, які свого часу завдавали екосистемі значно більшої шкоди.

Полювання з туристичною метою найбільш розвинене в державах Африки, де організовано безліч спеціальних мисливських заказників і національних парків у зоні савани. Африканськими країнами-лідерами з прийому мисливців є Зімбабве, ПАР та Намібія. Тут є розвинена інфраструктура мисливського туризму, яка формувалася щонайменше півстоліття. Другим світовим центром стрілецького полювання є Центральна Азія. На її території існують, як національні парки, що охороняються, заповідники, так і зовсім дикі мисливські угіддя. Інфраструктура полювання в Азії розвинена помітно слабшою, ніж в Африці, хоча мисливські ресурси мають тут не менший, а можливо, й більший потенціал. Провідними країнами цього макрорегіону з розвитку мисливського туризму є Казахстан, Киргизія та Монголія [3].

Необхідно відзначити, що мисливське господарство в Україні ведеться на площі 38,8 млн га. Мисливським господарством займається майже 1200 юридичних осіб. В Україні зареєстровано близько 750 тисяч охотників. В ньому працює понад 6 тисяч працівників, у тому числі майже 500 охотознавців та 4,9 тис. штатних егерів. Один егер у середньому обслуговує 8,1 тис. га мисливських угідь. Мисливське господарство як галузь — сфера суспільного виробництва, основними завданнями якого є охорона, регулювання чисельності диких тварин, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвиток мисливського собаківництва.

В Україні головним центром полювання вважається прикарпатський регіон із його порівняно великими лісовими масивами. Об'єктами полювання тут є дикі кабани, лосі, олені, косулі, лані, а також дрібніші тварини —

борсуки, лисиці, вовки та зайці. У степовій зоні — Харківській, Запорізькій та інших областях розвинене полювання на байбаків, сірих куріпок, перепелів та іншу пернату дичину. Ще одним центром полювання на птахів є плавні Дунаю на Одещині. Сюди організуються тури для полювання на куликів, фазанів, куріпок, диких гусей та качок [4]. Для таких поїздок обов'язково потрібно наявність мисливського квитка, контрольної картки мисливця, дозволу на носіння та застосування зброї.

Але привабливим полювання в Україні є не лише завдяки такому природному багатству та різноманітності, адже, крім цього, тут відмінно розвинена інфраструктура мисливських господарств. Мисливцям надають не лише комфортабельні будиночки для проживання та різноманітне дозвілля, а й професійну допомогу досвідчених єгерів, та, що важливо, допомагають з оформленням усієї необхідної документації.

Одним із найбільших лісомисливських господарств центрального регіону країни по праву можна назвати "Диканьку". Представники мисливської бази можуть зустрічати гостей навіть із Києва, допомагають у найкоротші терміни пройти процедури митного контролю та розміщують мисливців у сучасних комфортабельних будиночках [5].

З огляду на сформовані тенденції у розвитку мисливського господарства, а також передову світову практику, головною метою є удосконалення нормативної правової бази, що регулює питання розвитку мисливського туризму та ведення охотничого господарства.

Мисливський туризм — особливий вид туризму. Це вид подорожі, що здійснюється з метою полювання на диких тварин та птицю. Такі види активного туризму, полювання та рибальство, "сафари" — тури, надзвичайно популярні у всьому світі. Однак, незважаючи на присутні недопрацьовані моменти, все ж таки спостерігається тенденція до популяризації мисливського туризму для іноземних громадян.

Полювання в мисливському туризмі має свої особливості:

- полювання промислове та аматорське;
- полювання без засобів пересування та з ними;
- полювання на рівнині, у лісі, на болотах, на воді, під водою, у повітрі, у норах;
- полювання поодиночі та організованими групами охотників;
- полювання із засідки, полювання-переслідування, облавне та заміське полювання;
- полювання зі списком, рогатиною, острогою, луком та стрілами, тощо;
- полювання за допомогою спеціально навчених мисливських тварин (ловчих птахів, собак), у тому числі цькування;
- використання приманок, підсадних тварин;
- полювання мережами, ловушками, клітками, капканами, самострілами;
- фотополування — фото- та кінозйомка тварин у їх природній середовищі існування.

На нашу думку, до основних проблем розвитку мисливського господарства та мисливського туризму належать:

- складне правове регулювання мисливсько-господарської діяльності;

- відсутність дієвої системи державного моніторингу стану ресурсів мисливських тварин;

- відсутність об'єктивної системи оцінки ефективності мисливсько-господарської діяльності;

- невисока (нижче за оптимальний рівень) щільність лося, косулі європейської;

- відсутність високоефективної системи охорони мисливських тварин;

- значне зниження чисельності кабана з метою запобігання епізоотії та інших надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

- зниження щільності деяких видів мисливських тварин (тетерів та ін);

- недостатня укомплектованість мисливської служби фахівцями з профільною освітою.

Необхідно також додати, про відсутність в країні фахівців необхідної спеціалізації, неналежна інфраструктура багатьох мисливських господарств, нерозвинений комплекс послуг, що надається туристам, недостатня рекламна робота, недостатній рівень підготовки кадрів мисливського господарства щодо забезпечення успішного проведення мисливських турів, проблеми з перетином кордонів і тощо [6].

В умовах екологічної кризи важливим напрямом удосконалення діяльності у цій сфері є формування екологічної свідомості. Основними засобами тут є масово-роз'яснювальна та виховна робота серед населення з охорони живої природи, вивчення мисливського законодавства з використанням засобів масової інформації, глобальної комп'ютерної мережі, проведення масових заходів та ін.

Мисливський туризм має базуватися на комплексних наукових розробках із обов'язковою екологічною експертизою. До першочергових завдань у цьому плані слід віднести:

- розробку систем забезпечення відтворення високопродуктивних популяцій;

- перегляд термінів полювання та обмежень на неї;

- створення сервісу для мисливців;

- формування гнучких цін на добування мисливських тварин з урахуванням міжнародного рівня вартості цього виду рекреації;

- формування мережі вольєрних господарств;

- популяризація трофеїв полювання;

- координація досліджень на рівні Міжнародного союзу мисливських товариств.

Для подальшого розвитку в країні мисливського туризму є необхідні умови, у тому числі зручне географічне розташування, можливість полювання на рідкісні для іноземних громадян види мисливських тварин, приваблива вартість туристичних послуг, створена останніми роками інфраструктура мисливських господарств [7].

Користувачі мисливських угідь приділяють мало уваги формуванню популяцій копитних тварин за статевим складом з високим трофейним потенціалом. Іноземні громадяни воліють переважно індивідуальні полювання, попит на групові поїздки щодо загігнних полювань з добуванням будь-яких тварин знижується [8]. Тому користувачам мисливських угідь цілеспрямовано необхідно проводити роботу зі збереження та примноження кількості мисливських тварин з високими трофейними якістьми, використовуючи для цього впроваджен-

ня більш досконалих прийомів та способів полювання при виконанні плану вилучення копитних тварин.

Слід організувати комплекс таких послуг, як транспортне забезпечення, харчування за кулінарними рецептами мисливської та української кухні, таксидермія, розваги та активний відпочинок, екскурсії знаменними місцями, риболовля, прокат мисливського, туристичного та спортивного інвентарю, спорядження та екіпірування сувенірної продукції та ін. Необхідно послідовно проводити рекламну діяльність.

Для цього слід використати:

- рекламно-інформаційний супровід туристичного потенціалу мисливського господарства шляхом видання масовим тиражом інформаційно-рекламних матеріалів та їх розміщення в мережі Інтернет;

- участь у закордонних виставках, проведення національних спеціалізованих виставок;

- тиражування буклетів, календарів, видання популярної літератури з мисливської тематики;

- проведення презентацій туристичних можливостей користувачів мисливських угод, ознайомлювальних поїздок мисливськими господарствами;

- розміщення матеріалів у засобах масової інформації.

ВИСНОВКИ

В Україні є всі можливості та потенціал стати перспективною країною в цьому напрямку. Необхідно тільки навести лад, розробити Програму розвитку мисливського туризму в Україні, навіть на державному рівні, як у Білорусі.

Таким чином, розвиток мисливського туризму має розвиватися за такими напрямками:

- 1) створення необхідної інфраструктури мисливських господарств;

- 2) збільшення чисельності найбільш цінних видів мисливських тварин (зубр, лось, олень, козуля, кабан, тетерів), а також поліпшення статеві-вікової структури їх популяцій;

- 3) підготовка та підвищення кваліфікації кадрів мисливського господарства;

- 1) розширення комплексу послуг, що надаються активізація рекламної та маркетингової діяльності;

- 2) збільшення кількості та поліпшення якості роботи туроператорів.

Динаміка розвитку мисливського туризму дає підстави припускати, що при вирішенні поставлених завдань у найближчі роки є можливість значно збільшити надходження користувачами мисливських угідь фінансових коштів від мисливського туризму.

Існують об'єктивні передумови для динамічного розвитку мисливського туризму та мисливського господарства ролі в системі сталого природокористування та задоволення потреб народного господарства та населення в продукції та послугах галузі. Це обумовлює необхідність в інституційних змінах управління мисливським господарством, зміцнення кадрового потенціалу, вдосконалення та підвищення ефективності та раціонального використання мисливських ресурсів на основі принципів стійкого розвитку, кон'юнктури ринку, тенденцій постіндустріального світового розвитку та зростання ролі екологічної.

Література:

1. Трусова Н. В., Свиноус І. В., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Федорук Н. М. Формування витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми України. Агросвіт. 2022. № 23. С. 16—23.

2. Трусова Н. В., Свиноус І. В., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Федорук Н. М. Мисливське господарство як галузь економіки: зарубіжний досвід та виклики для України. Ефективна економіка. 2023. № 4. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_4_14

3. Купіна З. П. Мисливське господарство в Україні. Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. 2013. Вип. 27 (1). С. 269—271.

4. Яворська А. В. Мисливське господарство як напрям розвитку місцевих промислів. Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету. 2013. № 1—2 (2). С. 355—363.

5. Хоєцький П. Б., Похалюк О. М. Мисливське господарство країн Європи. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.8. С. 42—52.

6. Виговська, В. В., Музика, В. В., Малей, Е. Б. (2019). Сучасний стан мисливського господарства Чернігівської області: проблеми та шляхи їх вирішення. Науковий вісник Полісся, 2019. Вип. (1 (17)). С. 118—125.

7. Кульчицька Е. Міжнародні тенденції розвитку мисливського туризму. Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2014. Вип. 34. С. 151—159.

8. Музика В. Оцінювання сучасного стану розвитку мисливського господарства України. Галицький економічний вісник. Тернопіль: ТНТУ, 2020. Том 6. № 67. С. 18—32.

References:

1. Trusova, N. V., Svyunous, I. V., Prysiashniuk, N. M., Fedoruk, Yu. V. and Fedoruk, N. M. (2022), "Formation of costs and returns of the hunting as a component of the biosystem of Ukraine", *Ahrosvit*, vol. 23, pp. 16—23.

2. Trusova, N. V., Svyunous, I. V., Prysiashniuk, N. M. and Fedoruk, Yu. V., Fedoruk N. M. (2023), "Hunting as a branch of the economy: foreign experience and challenges for Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol.4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_4_14 (Accessed 30 Nov 2023).

3. Kupina, Z. P. (2013), "Hunting economy in Ukraine", *Problemy zooinzhenierii ta veterynarnoi medytsyny*, vol. 27 (1), pp. 269—271.

4. Yavorska, A. V. (2013), "Hunting economy as a direction for local factories development", *Visnyk Zhytomyrskoho natsionalnoho ahroekolohichnoho universytetu*, vol. 1—2 (2), pp. 355—363.

5. Khoiets'kyj, P. B. and Pokhaliuk, O. M. (2014), "Wildlife Management in European Countries", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 24.8, pp. 42—52.

6. Vyhov's'ka, V. V., Muzyka, V. V. and Malej, E. B. (2019), "The modern state of the hunting economy of Chernihiv region: problems and ways of their solution", *Naukovyj visnyk Polissia*, vol. (1 (17)), pp. 118—125.

7. Kul'chyts'ka, E. (2014), "International trends of hunting tourism development", *Visnyk L'viv's'koho universytetu. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny*, vol. 34, pp. 151—159.

8. Muzyka, V. (2020), "Assessment of the current state of the hunting economy development in Ukraine", *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*, vol. 6, no. 67, pp. 18—32.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2023 р.